

Baltazar Bogišić i pomorstvo

Prof. Rato Bogišić

Baltazar Bogišić (1834—1908), poznati jugoslavenski pravnik, filolog i povjesničar — učenjak svjetskog glasa potječe iz jedne posjedničke, trgovačko-pomorske obitelji u Cavtatu. Doselivši, poput mnogih Cavtaćana, iz Konavala već Baltazarov djed (Baldo), a pogotovo otac (Vlaho) svojoj brizi oko posjeda i obrađivanja zemlje ubrzo su priključili i bavljenje trgovinom. Na taj način i oni su se uključili u brojne naše dalmatinske, pa cavtatske, obitelji, koje su blizina mora i drugi uvjeti uputili na raznorodna zanimanja.

Cavtat je sredinom prošlog stoljeća bio živahno trgovačko - pomorsko središte. Trgovalo se najviše vinom i uljem, koje su Cavtaćani nabavljali u zaleđu — u Župi i Konavlima — pa zatim na svojim brodicama (trabakulima) prevo-

zili od Boke Kotorske duž jadranske obale do Trsta. U Bogišićevu naučnom arhivu, koji se čuva u njegovoj biblioteci u Cavtatu, nalaze se i razni trgovački ugovori, namire, priznanice i uopće dokumenti iz kojih se može zaključiti da mu je već djed, a osobito otac 40-ih i 50-ih godina 19. st. imao vrlo razgranat posao. Zanimljivo je pri tome, da je u to vrijeme mladi Baldo (kasnije Baltazar, Valtazar) u mnogome pomagao svom starom djedu i ocu, već poznatom barkariolu. Zastupao ih je kod raznih pogodbi i ugovora, primio novac i potpisao dokumente. Osim toga od njih je, osobito od djeda slušao pričati razne dogodovštine sa kopnenih i morskih putovanja.

Iako se već od djetinjstva vidjelo da se mlađić radije zanima knjigom nego trgovinom i po-

morstvom, ipak je po nepisanom zakonu posjedničke i trgovačke tradicije i po izričitoj želji oca trebao da on — jedinac — naslijedi i preuzme upravljanje obiteljskog poduzeća. Da bi se osposobio za svoje buduće zvanje trgovca i pomorca, a i da bar donekle izađe ususret sinovoj očitoj sklonosti ka knjizi, dao ga je otac u jednu mjesnu trgovačko-pomorsku školu. Učitelj u takvoj školi je bio samo jedan i to redovito isluženi i iskusni pomorski kapetan. U posljednjoj godini te škole glavna se pažnja posvećivala nautici, tako da je i završetak školovanja t. j. neku određenu zrelost trebalo pokazati baš na osnovu jedne — prilično složene — radnje, u kojoj se u prvom redu zahtijevalo poznavanje nautike i matematike s njom u vezi. Bogišić je imao tek 13 godina, kad je tu školu završio uspješno riješivši čitav jedan sklop trigonometrijskih, fizičko-astronomskih i nautičkih zadataka. I ta knjiga Bogišićev prvi diplomski rad, izrađen 1847. g. čuva se u biblioteci u Cavtatu.

Videći da mu je sin izvanredno bistar i sposoban, otac mu povjerava i složenije poslove, šalje ga i na duža putovanja. Zato se i ne iznenađujemo, kada 1855. godine nalazimo 20-godišnjeg Baltazara u Trstu, odakle piše ocu, da ulje koje mu je ovaj poslao nije najboljeg kvaliteta. Kako trgovac, a osobito pomorac nikada nije bez nepredviđenih događaja, tako nije bez njih bio ni mladi Bogišić. U tom pogledu zanimljiva je, a i značajna ona njegova dogodovština na Rijeci. Mladi pomorac dozvolio je sebi da bez pomorskog putnog lista (ostavio ga je na brodu) sam pođe iz Rijeke u Kraljevicu. Tu su ga zgrabili Bachovi žandarmi (Bachov apsolutizam) i predali ga kotarskoj vlasti. Saslušao ga je sam kotarski predstojnik i uskoro je imao prilike da mladog cavtatskog pomorca sluša, kako mu opširno i stručno govori o raznim kulturnim, povijesnim i književnim pitanjima. Oduševljeni predstojnik pozove ga na večeru i sutradan mu omogućiti da pođe na Rijeku, na brod.

Iako je Bogišić kasnije, poslije očeve smrti (1856) napustio život pomorca i trgovca pa se okrenuo nauci, ipak za čitavog života nije zaboravio more ni dane svoje prve mladosti. Prvi utisci odrazit će se i u njegovoj opsežnoj naučnoj praksi. Često putujući i dolazeći tako u doticaj s mornarima slušao je od njih i zapisivao razne izraze, poslovice i uzrečice, pjesme i pripovijetke. Kasnije, kad je sav ušao u naučni rad, kad je krećući se u vrhunskim evropskim središtima i krugovima sakupljao i kupovao knjige i osnovao svoju priručnu biblioteku s osobitim zanimanjem je nabavljao knjige iz pomorske problematike, tako da njegova Naučna biblioteka u Cavtatu nije bez interesa i u tom pogledu.

Bogišić je i u materijalnom pogledu imao veze s pomorstvom: svojim novcem je sudjelovao u poduzećima dubrovačkog pomorskog društva »Associazione marittima di Ragusa« i s njim se dopisivao. Osim toga prve godine pomorskog života sigurno su ostavile traga i pomogle u formiranju njegove izrazite strasti za putovanjima.

Često i sam na moru, razumijevajući i noseći u sebi potrebe svog mjesta vidio je, da je budućnost njegova kraja i uopće naših primorskih mjesta na moru. Vidio je kako svakodnevni život i uopće razvitak u Evropi zahtijeva sve nova i nova znanja i od naših pomoraca. Ni onda kad je kao starac u Parizu, u godinama pred smrt (1806—1807) pravio nacрте za svoju oporuku, ni onda nije zaboravio svoj kraj, pomorce i pomorstvo u njemu. Istina umro je nenadano, nije te svoje namjere sredio ni pravno osnažio, pa je prema tome sve to ostalo zapisano samo na papiru, ali to ipak ne smeta da iz svega toga izvedemo i neke zaključke u pogledu Bogišićeva odnosa prema pomorstvu kao jednoj važnoj grani našega privrednog života.

Suvremeniku N. Pucića, Jagića i Strossmayera, čovjeku evropskih vidika i Bogišiću je stalno na umu naš narod, koji treba još mnogo da počne i uradi, da bi mogao ići u korak s drugim naprednim narodima. U tom pogledu posebno su zanimljive njegove namjere o zakladama koje je mislio osnovati. Dvije od tih zaklada napose su važne, kad je riječ o tome da je Baltazar Bogišić nosio u sebi i brigu i svijest o potrebi pomorskog razvitka ovog kraja.

U prvoj zakladi u kojoj je riječ o pomaganju siromašne čeljadi u Cavtatu, Bogišić je prvenstveno mislio na stare i onemoćale pomorce, koji su iz raznih razloga, u prvom redu izgubivši na moru zdravlje, bili potrebni tuđe pomoći. Tako sam kaže, da je ta zaklada određena: »za potporu cavtatskih prestarjelih ili inače invalidnih pomoraca kao i siromašnih djevojaka pri udadbi«.

Zanimljiva je druga jedna njegova zamisao, koja je trebala nositi naziv »Bogišićeva zaklada za potrebne čak pomorskih i zemljodjelskih škola«. Praveći plan za ovu zakladu Bogišić je najprvo bio napisao da će se iz te zaklade »samo davati za tehničko-inženjersku struku i za nautičku sa brodogradstvom, kemiju i zemljoradnju«. Kasnije je taj svoj plan promijenio u toliko, što je dao prioritet nautici t. j. đacima pomorskih škola: »Cilj te zaklade će biti davati stipendije potrebnim, ali odličnim đacima, koji žele pohoditi ili pohode pomorske, nautičke ili zemljodjelske škole«. — Želeći da tu pomoć stvarno osjete đaci njegova kraja, izričito kaže: »Imaju pravo na stipendiju samo đaci, rođeni u Cavtatu, u Konavlima i uopće u cavtatskoj općini, a k tome i oni rođeni u okrugu općine i grada Dubrovnika«. Nakon toga slijede upute, kako treba rukovoditi zakletvom.

Kako smo čuli, Bogišić je umro nenadano, tako da su njegove zamisli ostale neostvarene. Međutim važno je spomenuti da se i Bogišić jedan od najvećih ljudi ovoga kraja, jedan od pionira jugoslavenske kulture, poznati rodoljub, pokazao takav i ovdje osjetivši što pomorstvo znači za Dubrovnik, pa je i u tom pogledu želio dati svoj dozakladom.